

A projektben részt vevők az adatbázis rekordjait le is tölthetik saját rendszerükbe. Igaz, hogy többségük nem rendelkezik Web-interfészsel, de az információforrások ezekből a könyvtárakból is elérhetők. A könyvtárak egyre nagyobb számában kellene megkezdeni a katalogizálást, függetlenül attól, hogy melyik könyvtár milyen rendszer tagja, illetve milyen szoftvert használ.

A könyvtári számítógépes rendszerek között egyre több lesz képes kezelni az internetes források katalógusrekordjait, és a központi adatbázisoknál is meg fog jelenni a webes keresési interfész.

A nem nyomtatott dokumentumokat a könyvtárak eddig eléggé elhanyagolták állományfejlesztési politikájukban. Ennek megszüntetésére és az Internet-információforrások feltárásának megszervezésére állományfejlesztési teameket kell létrehozni, amelyekben részt vehetnének a gyarapítók, a számítógépes szolgáltatások könyvtárosai, az olvasószolgálatosok és/vagy néhány oktató. Ennek a teamnek volna a dolga, hogy írott gyarapítási politikát alakítsanak ki az internetes forrásokra, azonosítsa ezeket a forrásokat, továbbá letöltse őket a helyi hálózatra, vagy távoli elérés céljaira katalogizálja őket.

Jó kezdés, ha a helyi hálózatokon megtalálható anyagokat katalogizáljuk először. A kiválasztás fontos szempontja legyen a források kiemelkedő hasznossága saját felhasználóink számára, valamint az, hogy hozzájáruljon a tájékoztatás javításához. Számításba jöhetnek a könyvtárosaink ismereteit és készségeit javító, továbbképzést nyújtó források is.

Az URL-eket (az információ források lelőhelyadatait) rendszeresen ellenőrizni kell, például úgy, ahogy ezt az Alfred Wegener Intézetben is teszik. Mielőtt az URL-ek az OPAC-ba kerülnek, adatbázisba töltik őket, és egy, az éjszakai órákban futtatott program segítségével végzik az ellenőrzést. A program „felhívja” az érdeklődésre számot tartó címeket (forrásokat), és regisztrálja a változásokat.

A katalogizálásnál arra kell törekedni, hogy egy bibliográfiai tételben egész rendszert vagy szolgáltatást írjunk le, és az alkönyvtárak, egyedi objek-

tumok stb. leírásához almezőket (USMARC esetében a 856-os mező \$3 almezőjét) használjunk, ha az szükséges.

A katalogizálást nagyon megnehezíti, ha a szerzők vagy a kiadók nem adják meg azokat az alapvető bibliográfiai információkat, amelyek a nyomtatott dokumentumok esetében szokásosak, de az Internet esetében legtöbbször elmaradnak.

A szerzők is szolgáltathatnak MARC formátumú leírásokat: az OCLC egy Web-alapú eszköz prototípusát fejlesztette ki ehhez. Ez – a Spectrum – lehetővé teszi, hogy könyvtári katalogizálási ismeretek nélkül készíthessünk leírásokat.

Az információforrások folyamatos aktualizálhatósága az elektronikus hordozó fontos előnye, de az aktualizálásnak nem kellene egyúttal a megelőző változat törlését is jelentenie. A változó tartalom mellett sem kell a publikációnak megváltoznia. Igaz, egyelőre eldöntetlen kérdés az, hogy archiválni kell-e a korábbi verziókat vagy sem.

Az Interneten található információforrások katalogizálásából nem sok hasznuk lesz az olvasóknak, ha a könyvtári számítógépes rendszerek szállítói nem ismerik fel annak fontosságát, hogy olyan Web-interfészekkel rendelkező OPAC-okat fejlesszenek ki, amellyel használni lehet a USMARC 856-os (elektronikus lelőhely és elérés) mezőjét a helyi vagy távoli forrásokhoz vezető hipertext kapcsolatok felépítésére. Néhány már meglévő OPAC Web-interfész biztosítja a hipertext kapcsolatok létesítését az OPAC-okban, de a rendszerek túlnyomó többségében nem kezdtek meg az internetes források katalógusrekordjainak a rendszerekbe való integrálását. 1995 májusában mindössze az INNOPAC WWW demóverzióban és az Észak-Karolinai Állami Egyetem WWW könyvtári katalógusában volt megtalálható az Internet információforrások fentiekben ismertetett, teljes értékű katalogizálása, illetve Web-interfészes OPAC használata.

/SHA, V. T.: Cataloging Internet resources: the library approach. = The Electronic Library, 13. köt. 5. sz. 1995. p. 467–476./

(Koltay Tibor)

Internet-használat a gazdasági könyvtárakban

Az Internet kapcsán sok szó esik a jövő virtuális könyvtáráról, kiberkönyvtárosáról stb. Mennyi ebben a túlzás? Az első teljes szövegű adatbázisok, például az FT PROFILE ugyanis már több mint egy évtizede megjelentek, és ezek tették először lehetővé az elektronikus könyvtár létrehozását.

A gazdasági könyvtárosok gyakran a műszaki és szervezési változások élvonalában jártak, így az Internettel kapcsolatos tapasztalataik is érdekesek lehetnek számunkra. Talán ők irányt tudnak mutatni nekünk? Mivel a gazdasági szektor nagy, összetett csoport, ebből egy részterületet választottunk ki, a bank- és pénzügyi szektort. Ebben

több információs szakember dolgozik, mint a gazdasági élet bármely területén, és egyben ez a legbefolyásosabb terület. A legtöbben a londoni Cityben dolgoznak. Ezen a csoporton belül is elkülöníthető a befektetési és a kereskedelmi bankok köre. Ezen a területen az információs szakemberek állandó kényszer alatt vannak, hogy gyorsan szolgáltatassanak jó minőségű információt.

120 intézmény közül 70-be küldtünk el kérdőíveket, ezekből 36 érkezett vissza (54%-os válaszadási arány), ezt 16 esetben folytattuk interjúval (42%), ebből 7 volt személyes, 9 telefonos, továbbá két ipari szakemberrel folytattunk telefoninterjút.

Az Internet használata

A megkérdezett információs szakembereknek kevesebb mint harmadrésze (31%) használja jelenleg az Internetet. A többség vár és figyel. A jelenleg nem használók 68%-a használná a jövőben. Ezek az eredmények megfelelnek a Phonelink piackutatásának, amely azt találta, hogy a brit üzleti társadalomban 72% gondolta az Internetet potenciálisan az üzleti információ fontos forrásának.

A felmérés nemcsak azzal foglalkozott, használik-e az Internetet, vagy sem, hanem az okokkal is. A kérdések az Internet mint információs forrás értékére, és a menedzsmenttel kapcsolatos megfontolásokra vonatkoztak.

Az Internet mint információforrás hátrányai

Többen érzik úgy a gazdasági könyvtárosok és információs szakemberek közül, hogy túlzott a felhajtás az Internet körül, az előfizetők száma sokkal gyorsabban gyarapszik, mint a hasznos üzleti információ mennyisége. Sokukat nem sikerült még arról meggyőzni, hogy az Internet valóban értékes információs eszköz lehet, bár igyekeznek követni szolgáltatóhelyeinek gyarodását.

A szervezés hiánya

A legfőbb kifogás a szervezettség és a szerkezet hiánya volt. A válaszadók úgy érezték, olyan Internet-kalauzokra lenne szükség, amelyeket az indexeléshez és katalogizáláshoz értő személyek készítenek, mert jelenleg az Internet nem alkalmas hatékony információkeresésre. Összességében azt lehet mondani, hogy a könyvtárosoknak nem tetszik az, amit végfelhasználóknak terveztek.

A hiteles információ hiánya

Ez volt a második legkomolyabb kifogás, s érthető is, hogy az üzlettel foglalkozók számára alapvető kérdés az információ hitelessége. A lehetséges kifogások: az információ eltűnhet vagy elvándorolhat; nem megbízható az információforrás; az információ minősége nagyon különböző az egyes

helyeken. Ha valamilyen információt letöltenek, ellenőrizni kell, nem változtatták-e meg, s ez mondjuk a Világbank statisztikai esetében lényeges kérdés.

A gazdasági könyvtárosok számára az adatok forrása éppolyan fontos, mint az adatok. Volt olyan válaszadó, aki szerint kevés az Interneten az elismert információforrás, más azt panasolta, hogy nem állapítható meg, hogyan gyűjtötték össze az információt, mikor az adatok. Az Interneten bőséges információ található a kelet-európai országokról, például Magyarországról, de ezek a források gyakran nem hitelesek, így viszonylag értéktelenek. Az egyik válaszadó szerint továbbra is szükségesek a könyvek és egyéb nyomtatott források, hogy ellenőrizzék az Internet adatait, különösen a cégekkel kapcsolatos információt.

Nincs igazi tartalom

Számos válaszadó úgy találta, hogy bár sok Internet-hely első pillantásra izgalmas lehet, végül gyakran elszomorítóan kevés információt tartalmaz. A legtöbb helyet inkább egy termék vagy publikáció népszerűsítésére használják, nem magát az információt nyújtják. Sok van a kirakatban, de kevés az üzletben. Az információszolgáltatók nem engedhetik meg maguknak, hogy valamilyen formában ingyen szolgáltatassanak olyan információt, amiért magas árat szabnak meg más formában. Pillanatnyilag kevés teljes szövegű üzleti információ található az Interneten.

A legtöbb Internet-információ nyilvánosan hozzáférhető, ezért nem elég értékes a befektetési bankok számára, amelyek versenytársaik előtt szeretnének információhoz jutni. Egy vélemény szerint eredetének megfelelően az Internet ma is nagyrészt felsőoktatási adatbázis, egy ezzel ellenkező megközelítés szerint csak jobban meg kellene nézni, mi használható számukra. Ha valahol nem szerepel a „banking” szó, attól még nem biztos, hogy irreleváns az információ.

Túl sok információ

Az Internet olyan emberek számára alkalmas, akiknek elegendő idejük van arra, hogy irreleváns információk tengerét vizsgálják át egy gyöngyszemért. Sokan panaszkodnak az elektronikus levelezésüket elárasztó „szeméttelvények” tömegére is, amelyek közül úgy kell a hasznos információt és kéréseket kiszűrni. Mégis 31% legkevesebb a túl sok információra panaszkodott.

Az Internet mint információforrás előnyei

Kétségtelenül található hasznos információ is az Interneten, sokan összeválogatták maguknak a számukra a hasznos Web-helyek listáját, és 34% a nagy mennyiségű információt tartja az Internet

legvonzóbb jellemzőjének. A meginterjúvált gazdasági könyvtárosok a következő helyeket tartották jónak vagy hasznosnak:

CIA World Factbook, <http://www.odci.gov/cia/>
 CCTA Government Information Service,
<http://www.open.gov.uk/>
 Economist Sample data, <http://www.economist.co>
 EDGAR, <http://edgar.stem.nyu.edu>
 FT On-line, <http://www.ft.com>
 HMSO, <http://www.hmso.gov.uk>
 Internet magazine, <http://www.emap.co.uk/comp/whatson>
 JP Morgan, <http://www.jpmorgan.com/>
 Merrill Lynch Econometrics, <http://www.ml.com>
 Standard and Poor's Credit ratings,
<http://www.secapl.com>
 US Government sources Treasury,
<http://www.ustreas.gov>
 Whitehouse press releases, <http://www.ai.mit.edu/white-house-publications>
 World Bank information, <http://www.worldbank.org/>

Érdekes új jelenségre mutatott rá valaki azzal, hogy sokan Internet-információt keresnek vagy kérnek, olyasmit, amiről úgy tudják, hogy csak az Interneten található, csak idáig nem érték el. Így, bár jelenleg az Internet inkább kiegészítő információforrás, ez megváltozhat, rövid időn belül sokan azt is képzelhetik, hogy az az információ, amely nem található meg az Interneten, nem is létezik.

Ingyenes információ

Bár a legtöbb válaszadó jó anyagi körülmények között működő cégnél dolgozik, 32% az ingyen információhoz való hozzáférést tartotta a legvonzóbbnak.

Versenyképes információ

Az Internet-használat jelentős része, 47% kutatási projektekhez kapcsolódik. A nemzetközi szervezetek, egyesületek adataihoz fontos információforrás az Internet, mert a legújabb statisztikai adatokat sokkal hamarabb tudják itt közreadni, mint nyomtatott formában, a frissesség pedig nagyon sokat számít az üzletben.

Szoftver

Az Internet a számítógépgyártó és a szoftverkészítő cégek gazdag információforrása. Sokszor le lehet tölteni a szoftvertermékek új változatát, így olcsóbban és gyorsabban lehet hozzájuk jutni.

Kommunikáció

Az e-mail segítségével kommunikálni lehet könyvtárosokkal és egyéb szakemberekkel. Az Interneten keresztül mindenki fel lehet venni a kapcsolatot, akinek van e-mail címe. Itt kevésbé érvényesül a társadalmi hierarchia; demokratikus,

informális eszköz, könnyebb így tanácsért fordulni valakihez, mint személyesen, telefonon vagy faxon. Erre a célra is olcsóbb, ahogyan kutatási eredmények és jelentések eljuttatására is, mind többen rendelnek meg ilyen formában kiadványokat és szolgáltatásokat.

Helyettesítési effektus

Minden új információs technika úgy jelentkezik, hogy valamiképpen felváltja a régebit. Az online kapcsán a nyomtatott információk haláláról beszéltek, a CD-ROM megjelenésekor leírták az online-t. Megkérdeztük azt is, mit hányan tartanak jobban vagy kevésbé használatnak az Internet alkalmazásának eredményeképpen (1. táblázat).

1. táblázat

	Jobban	Kevésbé
Online	54	15
CD-ROM	27	20
Könyvek	8	30
Folyóiratok	11	35

Érdekes, hogy az elektronikus források közül az újabb forma, a CD-ROM szenved nagyobb veszteségeket, a kereskedelmi online szolgáltatóknál pedig inkább fellendülésre számíthatnak.

Eljön-e a virtuális könyvtár?

A válaszadók zöme úgy tartja, hogy könyvtára fényévekre van attól, hogy virtuális könyvtárrá válják.

A legtöbben úgy vélik, hogy mindig lesz helye a referenszműveknek, és az egyéb nyomtatott dokumentumoknak. Bár a technikai lehetőségek megteremtődnek a virtuális könyvtárhoz, az olvasók nem nagyon akarnak a virtuális információhoz hozzáférni, jobban szeretik a nyomtatott folyóiratokat, amelyeket haza is vihetnek. Ha egy elektronikus folyóirat tartalmához hozzájutnak, azt is szívesen kinyomtatják, hogy „megnézhessék”.

Az elektronikus folyóiratok védelmében azt hozták fel, hogy könnyebben érhető el, mint a nyomtatottak, de sajnos még nem minden található meg ebben a formában, bár így is nagy a mennyiségük.

Fontosnak tartják, hogy minél több olyan formában jelenjen meg, amely nemcsak a szöveget tartalmazza, hanem a képeket, grafikákat is, ebből a szempontból sokan jobban kedvelik a nyomtatott változatokat. A nyomtatott változat böngészhetőségét is előnynek tartják, az online változatok gyakran csak specifikus kérdésekre adnak választ, s nem képesek új irányokat adni a gondolkodásnak.

Az Internet hátrányai a menedzsment szempontjából

Az alábbi négy hátrány közül a két leggyakrabban említettet tárgyaljuk részletesebben.

Időpazarlás 36%, a biztonság hiánya 30%, állandóan változik 18%, munkaigényes 16%.

Időpazarlás

82% első vagy második helyen szerepeltette a hátrányok között az időpazarlást. A gazdasági könyvtárosoknak gyorsan kell információt keresniük a felhasználók számára, de az Internet jelenleg lassú. Míg az Internet lelassul, amikor Amerikában felkelnek, a hagyományos online forrásokat ez nem érinti.

Az Internetben való navigálás és keresés gyakran a kapcsolati problémák miatt lassú, nincs még következetesen megbízható Internet-hozzáférés, az adatok letöltése a kereséshez hasonlóan lassú.

Sok információs menedzser úgy érezte, hogy az Internet azért időpazarló, mert a munkatársak „játszanak”, olyan dolgokat keresnek az Interneten, amelyek nem kapcsolódnak a munkájukhoz.

A biztonság hiánya

61% gondolta úgy, hogy a biztonság hiánya az első vagy második legnagyobb gond. Nemcsak a vírusfertőzésekről van szó itt, hanem arról is, hogy nem elég bizalmas az információ, más is megtudhatja, hogy ők mit kerestek.

Az Internet előnyei a menedzsment szempontjából

Költségek

Sok gazdasági könyvtáros számára fontos szempont, hogy ingyenes vagy nagyon olcsó információt tölthetnek le, 26% az ingyenes információhoz való hozzáférést tarja a legfontosabb előnynek. Mivel a cég- és piaci információk összegyűjtése más formában sokba kerül, nem valószínű, hogy feladnák ezt az ingyenes lehetőséget.

Hírnév

Az Internet használata némi hírnevet jelent a gazdasági könyvtárosok számára. Ez azonban annyiban zavaró, hogy az Internetért azok lelkesednek, akik nincsenek tisztában a CD-ROM és az online lehetőségeivel. Mindenesetre 45% szerint az egyik legnagyobb előny, hogy a könyvtárat archívum helyett az információhoz vezető hírdnek tekintik, 39% pedig első vagy második helyen azt tartotta fontosnak, hogy a könyvtár/információs központ tekintélye növekedett az anyaintézményen belül.

Az információs szakemberek szerepének változása

29% úgy vélekedett, hogy az Internet alapvető változásokat hoz az információs szakmában. Egy válaszadó szerint sokan az állásukat érzik fenyegetve, s szeretnék, ha minden változatlanul maradna.

Az Internet a közvetlen végfelhasználói keresés mértékét rendkívüli mértékben megnöveli, az információs szakembereknek keresési, problémamegoldó szakemberekké kell válniuk, akik megkönnyítik mások keresését. A bonyolultabb keresések elvégzése viszont továbbra is az ő területük marad. A végfelhasználói keresés lehetősége a teljes szövegű adatbázisokkal együtt már a 80-as évek elején megjelent, de ez akkor is együtt járt a közvetített keresések számának növekedésével.

Az Internetet körülvevő lelkesedés miatt a felhasználóknak nagyok az elvárásai az Internettel mint információs eszközzel szemben. Amíg idáig a felhasználók leértékelték az információs eszközöket, és vonakodtak használatukat megtanulni, most a rosszul szervezett adatbázisok is felizgatják őket. Az információs szakembereknek nemcsak azt kell megtanulniuk, hogyan navigáljanak az Interneten, hanem azt is, hogyan bánjanak felhasználóival.

Az Internetnek köszönhetően az emberek jobban felismerik az információ jelentőségét, s ez aláhúzza a jó minőségű megfizetett információ értékét.

Következtetések

A bank- és pénzügyi szektorban dolgozó információs szakembereknek kevesebb mint harmada használja az Internetet. A kidolgozottság és a szervezethez hiánya tart vissza sokakat attól, hogy komolyan vegyék, kevés a fontos üzleti jellegű Web-hely, az adatok pontosságának és megbízhatóságának hiánya még gondot jelent.

Vajon miért állítja ezek után a nem használók kétharmada, hogy a jövőben használni fogja? A legfőbb ok az lehet, hogy nem volna okos más véleményt mondani valamiről, ami ilyen sebességgel változik. Létezik az az érzés, hogy az Internet olyan információkat fog szolgáltatni, amelyek máshol nem lelhetőek fel. Ilyen terület lehet például a sűrű irodalom. Ahol van a műnek nyomtatott változata is, ott a gyorsaság vonzó. A kommunikációs lehetőségek is sokaknak biztatóak.

A menedzsment szempontjából az Internet több problémát vet fel, mint amennyit megold. Az időpazarlás jelenti a legnagyobb gondot. A hagyományos online rendszereket továbbra is nagyobb

mértékben fogják használni, mivel a gazdasági könyvtárosok számára a legfontosabb szempont, hogy releváns adatokhoz gyorsan hozzáférhessenek. A biztonság kérdése volt a második legfőbb gond.

A válaszadók véleménye megoszlott abból a szempontból, hogy jobban megértik-e a használók az információ és az információs szakemberek értékét.

A gazdasági kiberkönyvtáros még nem realitás. Az Internet jelenleg kiegészítő információforrás, a jövőben azonban kiindulópontul szolgálhat más

információforrásokhoz. Bár a technikai fejlődés könnyebbé teszi a virtuális könyvtár kialakulását, a felhasználók még jobban kedvelik a nyomtatott dokumentumokat. A falak nélküli könyvtár még nem valóság a gazdasági információs szakemberek többsége számára.

/KELLY, S.–NICHOLAS, D.: Is the business cybrarian a reality? Internet use in business libraries. = Aslib Proceedings, 48. köt. 5. sz. 1996. p. 136-144./

(Murányi Péter)

Mit jelent a téma szerinti információkeresés Internet-környezetben?

Az Internet és a kereskedelmi adatbázisok két, egymástól élesen elkülönülő, de egyúttal egymást kiegészítő világot képviselnek. Mindkettőnek megvannak a sajátosságai és a sajátos értékei.

A kereskedelmi adatbázisok keresése a központi számítógépnek alárendelt, akár (buta) terminálok útján is történhet (bár az utóbbi időben kommunikációs szoftverrel ellátott személyi számítógépet használnak online keresésre. – A ref.). Ez mind a keresőnyelv, mind a szolgáltatás típusa tekintetében függőséget jelent. Egy ülésben csak egy hostot érhet el a felhasználó.

Az Interneten az egyik csomóponttól a másikra ugorhatunk. Bármilyen típusú számítógép csatlakozhat hozzá, és ezek a gépek kommunikációs szempontból egyenrangúak: saját operációs rendszerüket és folyamataikat működtethetik. A TCP/IP protokoll a heterogén, különböző nyelveken beszélő számítógépek közötti legkisebb közös nevező.

Az Interneten mint kutatói-felsőoktatási hálózaton a legtöbb információ ingyenes, míg a kereskedelmi adatbázisok használatáért fizetni kell, ami továbbra is így marad még akkor is, ha az árazási mechanizmusok változóban vannak.

Az Internetre spontán módon kerül az információ. Nincs rendszeres értékelés, és senki sem nyújt garanciát az állandó fellelhetőségre. A kereskedelmi online rendszerek viszont közismerten aktualitásukról és jó minőségükről ismertek.

Az online adatbázisok keresésére használt formátumok helyett az Interneten strukturálatlan, teljes szövegű és mindenekelőtt szervezetlen és osztályozatlan információt találunk, amely lehet szöveg, adat, kép vagy hang.

A keresés eszközei

Az olyan eszközök, mint a Gopher vagy a World Wide Web, messze vannak attól, hogy az online információkereső rendszerek komplex és

kifinomult funkcióját betöltsék. A Gopher és a WWW a hálózatos információ böngészésében jók, lehetőséget adnak arra, hogy könnyen és egységes módon tegyünk azt, ami egyébként igen komplex lenne.

Az Archie szerverek a keresés eredményeként olyan fájlok címét adják meg, amelyek nevében szerepelt a keresett karakterlánc. Az egy fájlban való hozzáférésnek aztán már ftp-vel kell megtörténnie.

A WAIS szerverek a dokumentumok szövegében keresnek párhuzamosan több adatbázisban. A Z39.50-es információkeresési protokollt használják, amely központi szerepet tölt be az Interneten a téma szerinti keresésben. A virtuális könyvtárakkal kapcsolatos elvárásaink kulcskérdése, hogy különböző forrásokból egyetlen felhasználóbarát interfésszel kereshessünk vissza információt. Az első lépés ennek eléréséhez, hogy nemzetközi hálózat-tá csatoljuk össze az információforrásokat. Ezt a lépést már megtettük.

A második lépés ennek a hálózatos információ-tárnak az egységes eszközökkel való keresése. Ehhez ismernünk kell a források hálózati címét, a kapcsolódási eljárásokat, az adott forrásnál használt specifikus keresőnyelvet. Ezeket a problémákat a Z39.50-nel megoldhatjuk, mert nem szükséges hozzá explicit kapcsolat a távoli információforrással, és nem kell ismernünk az egyes adatbázisokban használt információkereső nyelveket, hanem egyetlen, nem túl komplex nyelvet használhatunk mindegyikhez.

A hálózati kereséseket segítik a Veronica szerverek is, amelyek a Gopher-menükben levő láncok keresését teszik lehetővé Boole-operátorok használatával. 1995 januárjában több mint ötezer Gopher, majdnem négyezer WWW szerver és ezer, telttel elérhető információforrás indexe volt a Veronica segítségével kereshető.